

NATUURVERKENNING AKKERBOUW TOT 2030

Bert Smit

In het kader van de *Tweede Natuurverkenning* van het Natuurplanbureau heeft het LEI onlangs een viertal essays geschreven over de te verwachten ontwikkelingen van landschap en natuur in de sectoren visserij, intensieve veehouderij, melkveehouderij en akkerbouw en opengrondstuinbouw. In dit artikel wordt ingegaan op de verwachtingen voor de akkerbouwsector tot het jaar 2030. Deze periode is gesplitst in twee delen: heden tot 2010 en 2010 - 2030. Voor de eerste periode is het huidige beleid doorgetrokken. Voor de tweede periode zijn drie scenario's gedefinieerd, te weten 'Grondschaarste', 'Liberalisatie' en 'Biologische Landbouw'.

De periode tot 2010

Voor de periode tot 2010 is een voortgaande liberalisatie van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid aangenomen. Daardoor neemt het suikerbietenareaal af. Dit wordt deels, namelijk op bedrijven waar de grond niet te zwaar en het bouwplan niet te intensief is, gecompenseerd door toename van de arealen aardappelen, bloembollen en groenteteelt. Daarnaast mag verdere schaalvergroting verwacht worden. Een deel van de akkerbouwbedrijven zal (eventueel daarnaast) verbreden met sorteren, wassen en verpakken van producten op het bedrijf of een reeds aanwezige veehouderijtak uitbreiden. In gebieden met veel niet-agrarische werkgelegenheid zal een deel van de akkerbouwers met een relatief klein bedrijf en/of weinig mogelijkheden tot verbreding, besluiten inkomsten buiten het bedrijf te zoeken en het akkerbouwbedrijf (deels) te verhuren, te verkopen of extensief te gaan bewerken.

Schaalvergroting zal met name optreden in de typische akkerbouwgebieden (Zuidwestelijk Kleigebied, Flevoolders, Veenkoloniën en Noordelijk Kleigebied), terwijl de opties extensivering en werk buiten het bedrijf in de overige gebieden (met name Zuidoostelijk Zandgebied en Betuwe) sterker zullen zijn. Naar verwachting zal een deel van de akkerbouwbedrijven meer graan gaan verbouwen en/of natuurbraak in het bouwplan op gaan nemen (mits voldoende beloond), waardoor de natuur- en landschapswaarden toenemen.

Grondschaarste

Bij toenemende grondschaarste in de periode 2010 - 2030 leidt een hoge vraag naar grond vanuit agrarische en niet-agrarische bestemmingen tot hoge grondprijzen. De Nederlandse akkerbouw gaat zich daardoor nog meer specialiseren op hoogrenderende gewassen, zoals poot- en consumptieaardappelen, suikerbieten en bloembollen. De noodzakelijke vruchtwisseling wordt vooral gerealiseerd door uitwisseling met grasland op melkveebedrijven. Specialisatie zal vooral optreden in de hoogproductieve akkerbouwgebieden (de kleigebieden in het Zuidwesten, de IJsselmeerpolders en het Noorden). De Veenkoloniën en de Betuwe worden deels in gras- en maïsland omgezet, omdat de melkveehouderij met hogere saldi per ha met name in die gebieden een sterkere concurrent op de grondmarkt is. Een deel van deze gebieden wordt in het kader van overheidsbeleid omgezet in bos en natuur, terwijl in de Veenkoloniën ook een groot areaal bestemd wordt voor de teelt van bio-energiegewassen.

In de hoogproductieve akkerbouwgebieden worden de natuur- en de landschapsbehoudwaarden aangetast door intensivering (relatief hoog gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen) en specialisatie (minder variatie). Ook is er in deze gebieden minder aandacht voor akkerranden- en natuurbeheer en een toename van het aantal nieuwe gebouwen voor opslag, sortering en verwerking van producten. In de overige gebieden kunnen beide waarden gelijk blijven of toenemen, mits er voldoende aandacht wordt besteed aan onderhoud van bedrijfsgebouwen, bos en natuur voldoende ruimte krijgen en de teelt van bio-energiegewassen op regionaal niveau ruimtelijk goed wordt gepland. In dit scenario is ruimte voor verbreding richting recreatie en huisverkoop, waarbij voldoende aandacht voor biodiversiteit op het bedrijf en voor

bos- en natuurbeheer visitekaartjes zijn voor (potentiële) klanten.

Liberalisatie

Liberalisatie leidt tot sterke schaalvergroting en/of specialisatie om de effecten van prijsdaling van marktorieningsgewassen en daardoor indirect ook van vrije gewassen te compenseren. Akkerbouwers die niet op dit spoor verder kunnen of willen, zullen hun land ter beschikking stellen van groeiers of intensiveerders en andere inkomsten moeten zoeken. Deze processen zullen vooral plaatsvinden in de traditionele akkerbouwgebieden. De natuurwaarde zal in deze gebieden gelijk blijven of licht toenemen. De landschapswaarde kan in gevaar komen als er onzorgvuldig met zowel overvloedige als nieuwe bedrijfsgebouwen wordt omgegaan. De rest van het Nederlandse landbouwareaal komt ten dienste te staan van natuur en landschap. Daar zijn mogelijkheden voor biologische landbouw en verbreding. De natuur- en landschapsbehoudwaarden zullen in die gebieden waarschijnlijk toenemen.

Biologische landbouw

Bij het verkennen van de trend naar biologische landbouw gaat de gehele Nederlandse landbouw over op biologische productiewijzen. De productieomvang van de sector wordt teruggebracht tot het niveau van zelfvoorziening, zodat er veel ruimte komt voor 'natuur' in brede zin. De akkerbouw concentreert zich in gebieden die van nature het meest geschikt zijn voor biologische landbouw, te weten gebieden met een hoge bodemvruchtbaarheid en een lage onkruiddruk. Veel vaker dan nu treft men op de bedrijven een mix van akkerbouwgewassen met vollegrondstuinbouw- en voedergewassen, fruit- en boomteelt en functionele natuur (voor biologische bestrijding) aan. De natuur- en landschapswaarden nemen sterk toe.

Discussie

Het is uiteraard onzeker hoe de akkerbouwsector zich in de toekomst werkelijk zal ontwikkelen. De geschetste trends geven een indicatie van de breedte van het speelveld, waarbij allerlei ontwikkelingen binnen en buiten de landbouw, met name ook in de internationale politieke verhoudingen, een grote invloed zullen hebben. De geschetste gevolgen voor natuur en landschap kunnen in werkelijkheid heel verschillend uitpakken, mede ook door de mogelijkheden die de akkerbouwsector ziet en de prikkels die zij ontvangt om keuzes te maken die gunstig zijn voor deze waarden. Van doorslaggevend belang daarbij zijn de visie en strategie van individuele beslissers, die zeer verschillend kunnen zijn en niet altijd aansluiten bij de meest voor de hand liggende ontwikkelingsrichtingen die in het essay geschetst zijn.

Meer informatie:

Ruimte voor akkers en tuinen, bomen en bollen. Verkenning naar ontwikkelingen in de akkerbouw en opengrondstuinbouw en effecten hiervan op natuur en landschap (2001). Planbureau - werk in uitvoering, Werkdocument 2001/10. (Dit document is één van de bouwstenen voor de paragraaf Voedsel en Groen in de Tweede Nationale Natuurverkenning, die naar verwachting eind april 2002 uitkomt.)